

Lyckan kommer, lyckan går

Trettio kapitel om politik, medier och samhälle

SOM-undersökningen 2004

SOM-rapport nr 36

Sören Holmberg och Lennart Weibull

(red)

KÄRNKRAFTSANHÄNGARNA BEHÅLLER LEDNINGEN

SÖREN HOLMBERG

Det som hände 2003 var inte en tillfällighet. Kärnkraftsanhängarna blev då för första gången fler än kärnkraftsmotståndarna i Sverige. I den senaste SOM-mätningen 2004 behåller kärnkraftsanhängarna sin ledning, om än med ett något mindre försprång än året innan; 45 procent vill använda kärnkraften på lång sikt mot 36 procent som vill avveckla den. I undersökningen 2003 var andelen kärnkraftsanhängare 46 procent mot 34 procent motståndare (se tabell 1 och figur 1).

Man bör observera att vi inte talar om kortsiktiga åsikter kring aktuella kärnkraftskonflikter som t ex avvecklingen av Barsebäckreaktorerna. När det gäller närliggande frågor av det slaget har den kärnkraftspositiva opinionen redan tidigare varit starkare än den negativa. Stängningen av Barsebäck I 1999 gjordes mot folkmajoriteten, inte med. Det samma gäller årets stängning av Barsebäck II.¹

Vad vi talar om är den långsiktiga användningen av kärnkraften i Sverige – om den skall användas som energikälla eller ej. Och här har den svenska opinionen ända sedan kampen om kärnkraften inleddes i mitten av 1970-talet hela tiden varit klart mer inriktad på avveckling än på användning (Holmberg, Westerståhl och Branzén 1977). Men det ändrades alltså 2003 då kärnkraftsförespråkarna för första gången gick om motståndarna.²

Vid tiden för folkomröstningen 1980 var opinionsläget mycket annorlunda med 66 procent som långsiktigt önskade en kärnkraftsavveckling mot 30 procent som föredrog att använda kärnkraften (Holmberg och Asp 1984). Omedelbart efter Tjernobylyolyckan 1986 steg andelen som vill avveckla kärnkraften till hela 75 procent mot endast rekordlåga 12 procent som vill behålla den (Holmberg 1988).

Framgångsvinden för kärnkraftsförespråkarna har även inneburit att andelen som inte bara vill använda befintliga reaktorer utan också vill satsa offensivt på fler kärnreaktorer vuxit från 2 procent 1980, över 6 procent 1996 till 15 procent 2004; fortfarande en minoritet, men en långsamt växande minoritet. Andra mätningar i SOM-undersökningen pekar åt samma håll. Opinionsen förskjuts mot mer stöd för att använda kärnkraften och mot ett ökande stöd för att bygga fler reaktorer (se tabell 2 och tabell 1 i Per Hedbergs kapitel).

Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)

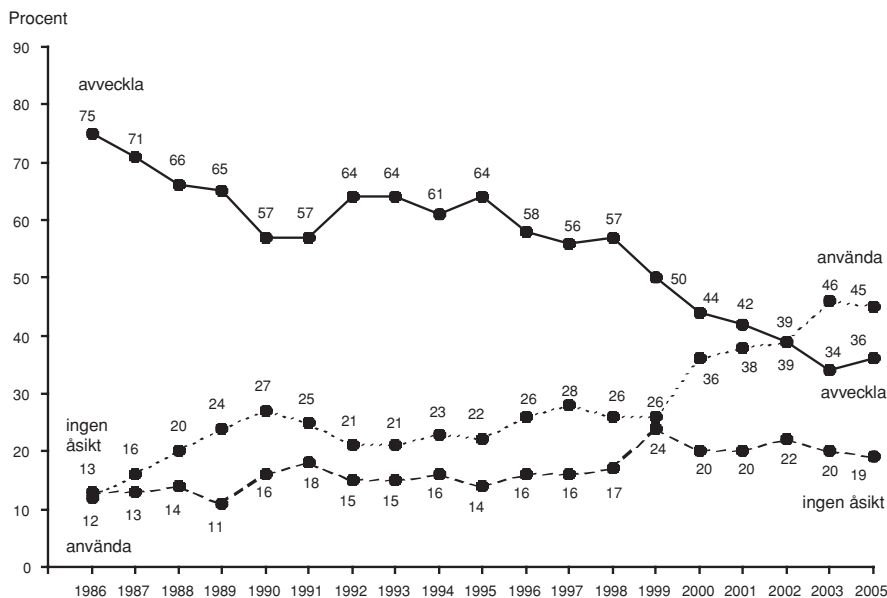
Fråga: "Vad är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?"

åsikt	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
avveckla kärnkraften senast till år 2010	22	19	17	16	15	14	12	12	11
avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut	31	32	40	34	29	28	27	22	25
använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler	18	19	21	19	26	29	28	31	30
använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden	6	7	5	7	10	9	11	15	15
ingen bestämd åsikt/ej svar	23	23	17	24	20	20	22	20	19
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1779	1754	1740	1703	1704	1739	1777	1818	1774
andel avveckla	53	51	57	50	44	42	39	34	36
andel använda	24	26	26	26	36	38	39	46	45
övertikt avveckla	+29	+25	+31	+24	+8	+4	±0	-12	-9

Kommentar: Frågeformuleringen år 2000-2004 skiljer sig något åt från formuleringen åren 1996-1999.

Opinionsupphämtningen från kärnkraftsanshängarnas sida har skett i två omgångar. Först under slutet av 1980-talet när den omedelbara Tjernobyleffekten klingade av. Sedan under den senaste femårsperioden när kärnkraftsavvecklingen inleddes, elmarknaden utsatts för konkurrens och elpriserna ökat drastiskt. Allt detta under en tjuugoårsperiod när inga allvarliga kärnkraftsolyckor inträffade.

**Figur 1 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt?
Opinionsutvecklingen 1986-2004 (procent)**

Kommentar: Se tabell 1 för enkätfrågans utformning år 2004. Svartalternativ 1-2 har definierats som "avveckla" medan svartalternativ 3-4 klassificerats som "använda". Åren 1986-1997 respektive 1996-1999 användes delvis annorlunda enkätfrågor. I figur 1 används den äldre femdelade enkätfrågan för åren 1986-1997 och den nya fyrdelade därefter.

Tabell 2 Avveckla kärnkraften på lång sikt

Påstående: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften?"

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mycket bra förslag	22	21	22	19	17	14	14
ganska bra förslag	25	23	22	21	23	19	19
varken bra eller dåligt förslag	21	22	21	23	23	23	23
ganska dåligt förslag	16	16	18	17	17	20	20
mycket dåligt förslag	13	13	12	14	14	19	18
ej svar	3	5	5	6	6	5	6
summa procent	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	3561	3503	1842	3638	3606	3675	3612
andel bra	47	44	44	40	40	33	33
andel dåligt	29	29	30	31	31	39	38
övertikt avveckla	+18	+15	+14	+9	+9	-6	-5

Inte lika farlig

Det minskande kärnkraftsmotståndet har ett tydligt samband med människors riskbedömningar. Kärnkraften uppfattas inte som lika farlig idag jämfört med för tjugo-trettio år sedan. Det var länge sedan något otäckt inträffade. Risken för en större kärnkraftsolycka i Sverige tilldelades i genomsnitt – på en skala mellan 1 (liten risk) till 10 (stor risk) – värdet 6.2 1980 och hela 6.8 1986 strax efter Tjernobylolyckan av svenska folket. Idag på 2000-talet är motsvarande riskbedömning mycket lägre, 5.4 år 2004 (se tabell 3). Det här är en av huvudorsakerna till det minskande kärnkraftsmotståndet i Sverige. Men det kan inte förklara varför motståndet sjunkit under senare år. Kärnkraftens farlighet har inte bedömts vara avtagande under de senaste sex-sju åren. Risknivån uppfattas ungefär vara densamma idag som i slutet på 1990-talet. Med andra ord, det är inga nedtonade riskbedömningar som ligger bakom de senaste årens opinionssvängning i kärnkraftsvänlig riktning.³ Kortsiktigt har andra faktorer spelat in.

Tabell 3 Riskbedömningar i kärnkraftsfrågan 1980-2004 (medeltal)

Fråga: ”Vad anser Du om följande risker som har diskuterats i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för...”

Hur stor är risken för:	80	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04
att kärnkraften leder till att allt fler länder skaffar sig atomvapen?	6,2	6,8	6,5	5,8	5,7	5,5	5,9	5,7	5,9	5,8	5,6	5,9	5,2	5,2	5,5	5,0	5,0	5,2	5,4	5,4
att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt?	---	6,1	6,1	5,8	5,7	5,2	5,4	5,3	5,1	5,3	4,8	5,2	4,5	5,0	4,6	4,8	4,6	4,5	4,7	4,5
en större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige?	4,8	4,8	4,4	3,9	3,9	3,5	3,7	3,7	4,0	3,9	3,6	3,9	3,7	3,6	3,6	3,5	3,6	3,4	4,0	3,6
att länderna i Östeuropa inte kan hantera sina kärnkraftverk och sitt kärnavfall på ett säkert sätt?	---	---	---	---	---	---	---	---	---	8,8	8,7	8,9	8,4	8,5	8,5	8,5	8,2	8,1	8,2	8,0

Kommentar: Medeltalen kan variera mellan 1,0 (mycket lite risk) och 10,0 (mycket stor risk). Siffrorna för 1980 är hämtade från *Kampen om kärnkraften* av Sören Holmberg och Kent Asp (1984: 476). Ett – markerar att frågan ej ställts.

Elpriskänslighet

En sådan faktor som det spekulerats om är elprishöjningarna. Det har talats om fortsatt höga elpriser, eller än högre priser, om kärnkraften avvecklas. Några bra bevis för att de höjda elpriserna verkligen påverkat opinionen i kärnkraftsvänlig riktning har vi dock inte. Men tanken är att speciellt elpriskänsliga grupper skulle vara bland dem som blivit mer positiva till kärnkraft; egenintresset skulle ha klockat in. Någon mer genomarbetad prövning av en dylik hypotes kan emellertid inte göras eftersom vi saknar data om människors elpriskänslighet över tid. Men helt nakna är vi inte. Vid åtminstone ett tillfälle har svenska folkets ekonomiska känslighet för elpriset mätts. Det är i SOM-undersökningen 2004. Vi kan inte mäta tidsseriesambandet, men vi kan undersöka kopplingen på individnivå mellan kärnkraftsåsikt och elpriskänslighet.

Vi frågade: ”Hur ekonomiskt beroende är Ditt hushåll av priset på el?” Antalet svarsalternativ var fyra från mycket beroende till inte alls beroende. Resultaten visar att en majoritet angav att de var mycket eller ganska beroende av elpriset (58 procent), medan en ganska stor minoritet svarade att de inte var särskilt eller inte alls beroende (38 procent). Enligt hypotesen väntar vi oss en högre andel kärnkraftsanhängare bland elpriskänsliga personer än bland dem som anger att de inte är särskilt ekonomiskt beroende av elpriset. Resultaten visar på ett rakt omvänt förhållande. Elpriskänsliga personer tenderade att vara något *mindre* positiva till att använda kärnkraften än personer som inte är elpriskänsliga. Mest positiva till kärnkraften är personer som anger att de inte alls är ekonomiskt beroende av elpriset (se tabell 4). Sambanden är förhållandevis svaga, men de går alltså i motsatt riktning mot vad egenintressehypotesen specificerade.

Resultatet kan förefalla något överraskande för den som tror att *Homo Economicus* alltid gör sig gällande. I detta fall får man gräva djupare för att hitta en svag skugga av honom. Om vi kontrollerar för inkomst – och det är viktigt eftersom rika människor både är mindre elpriskänsliga än fattiga och mer positiva till kärnkraft – visar det sig att sambandet blir det förväntade om än mycket svagt. Det vill säga inom varje inkomstgrupp tenderar elpriskänsliga personer vara något mer positiva till kärnkraft än människor som inte är särskilt elpriskänsliga. Faktorn elpriskänslighet har alltså den förväntade effekten på kärnkraftsattityden, men effekten är mycket blygsam.

Tabell 4 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt efter olika sociala och politiska variabler (procent)

	avveckla	använd	ingen åsikt	summa procent	antal personer	övertikt avveckla
kön						
man	32	57	11	100	882	-25
kvinna	40	33	27	100	892	+7
ålder						
18-30	41	37	22	100	350	+4
31-60	35	47	18	100	918	-12
61-85	34	47	19	100	506	-13
utbildning						
grundnivå	37	40	23	100	453	-3
mellannivå	34	48	18	100	789	-14
universitet/högskola	39	47	14	100	501	-8
bostadsort						
landsbygd	44	34	22	100	261	+10
tätort	35	46	19	100	391	-11
stad	34	48	18	100	820	-14
Stockholm/Göteborg/Malmö	37	47	16	100	268	-10
inkomst						
mycket låg	42	33	25	100	343	+9
ganska låg	38	45	17	100	439	-7
medel	38	42	20	100	301	-4
ganska hög	37	50	13	100	291	-13
mycket hög	29	61	10	100	369	-32
ekonomiskt beroende av priset på el						
mycket beroende	35	45	20	100	365	-10
ganska beroende	38	45	17	100	624	-7
inte särskilt beroende	38	50	12	100	548	-12
inte alls beroende	35	56	9	100	95	-21
vänster-höger dimension						
klart till vänster	53	31	16	100	134	+22
något till vänster	46	39	15	100	431	+7
varken vänster eller höger	35	39	26	100	557	-4
något till höger	30	58	12	100	419	-28
långt till höger	15	72	13	100	141	-57
grön dimension						
klart åt det gröna hållet	54	27	19	100	220	+27
något åt det gröna hållet	43	42	15	100	473	+1
varken grön eller grå	34	46	20	100	523	-12
något åt det gråa hållet	28	61	11	100	334	-33
klart åt det gråa håller	19	65	16	100	116	-46
partisympati						
v	62	27	11	100	149	+35
s	35	43	22	100	570	-8
c	51	37	12	100	109	+14
fp	31	59	10	100	164	-28
m	18	69	13	100	354	-51
kd	37	39	24	100	80	-2
mp	66	13	21	100	92	+53
övrigt parti	36	43	21	100	70	-7
inget parti	31	33	36	100	186	-2
samtliga	36	45	19	100	1774	-9

Kommentar: Intervjufrågan om kärnkraften redovisas i tabell 1. Resultaten gäller för år 2004. Frågan om beroende av priset på el löd: Hur ekonomiskt beroende är Ditt hushåll av priset på el; mycket beroende, ganska beroende, inte särskilt beroende, inte alls beroende? Inkomstvariabeln avser hushållsinkomst. Hushåll med inkomster mellan 0 – 200 000 kr har kategoriserats som mycket låg, 201 000 – 300 000 som ganska låg, 301 000 – 400 000 som medel, 401 000 – 500 000 som ganska hög och hushållsinkomster från 501 000 kr och uppåt som mycket hög. Måttet på den gröna dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna ombeds bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformulering var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt". Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till ytterpunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Människors vänster-högerideologi har mätts med en självklassificeringsfråga.

Oförändrade sociala mönster

De senaste årens stora åsiktsförändringar i kärnkraftsfrågan har inte givit upphov till några nya mönster när det gäller vilka sociala och politiska grupper som tenderar att vara för respektive emot kärnkraften. Gamla sanningar gäller än. Frontlinjerna är desamma som under 1970-talet. Det är fortfarande kvinnor, unga, lågavlönade och glesbygdabor som tenderar att vara mest negativa till kärnkraften. Män, äldre, stadsbor och höginkomsttagare utgör idag precis som under 1970-talet kärnkraftsanhängarnas kärntrupp (se tabell 4). Åsiktsskillnaderna mellan olika sociala grupper skall dock inte dramatiseras. De finns men har alltid varit relativt beskedliga.

Vänster-höger

Då är åsiktsskillnaderna mellan olika politiska grupper klart mer intressanta. Här finner vi klart större skillnader. Människors kärnkraftsåsikter struktureras i första hand av politiska och ideologiska faktorer, inte av sociala omständigheter eller av kortsiktiga ekonomiska överväganden. Resultaten i tabell 4 illustrerar mycket tydligt att politiska faktorer som vänster-högerideologi, grön inställning och partisympati har ett mycket påtagligt samband med människors åsikter om kärnkraften. Och ånyo känner vi i huvudsak igen oss från 1970-talet när det gäller parti och grön attityd, men intressant nog inte när det gäller vänster-högerideologi. Idag som under åren kring folkomröstningen 1980 finns störst andel kärnkraftsmotståndare bland vänsterpartister, miljöpartister och centerpartister, medan kärnkraftsanhängarna är klart starkast bland moderaterna.⁴ De nya miljökritiska attityderna under 1970-talet tenderade att också var kärnkraftsnegativa och så är det fortsatt under 2000-talet (Bennulf 1994).

Men när det gäller vänster-högerdimensionen kan en tydlig förändring märkas. Under 1970-talet fanns ingen åsiktsmässig koppling mellan kärnkraftsåsikter och vänster-höger. Kärnkraftsmotståndare och anhängare fanns både till vänster och

höger; till och med något mer till höger i de första mätningarna (Holmberg, Westerståhl och Branzén 1977). Kärnkraften var en ny och självständig konfliktdimension i svensk politik åren kring 1976-1980. Men en så är det inte längre. Kärnkraften på massnivå har alltmer blivit en vänster-högerfråga. Sambandet (r) mellan människors kärnkraftsattityd och vänster-högeråsikt höll sig kring .00 vid tiden för folkomröstningen 1980. I de första SOM-mätningarna på 1980-talet visade motsvarande värden på korrelationer kring -.15. I de senaste SOM-studierna har korrelationen förändrats ytterligare till värden kring -.30. En negativ koefficient betyder i detta sammanhang att kärnkraftsmotstånd och vänster tenderar att hänga samman liksom kärnkraftsförespråkande och höger.⁵ På massnivå är kärnkraften idag en före detta alternativ konfliktdimension. Vänster-högerdimensionen har inkorporerat konkurrenten.

Partipolarisering

Men kärnkraftens åsiktsmönster bland partiernas sympatisörer ser i allt väsentligt ut på samma sätt som i folkomröstningen 1980. Sympatisörer till v, mp och c har nu som då mest kärnkraftsnegativa åsikter med övervikter för att avveckla kärnkraften på lång sikt. Bland sympatisörer till s, kd, fp och m överväger idag åsikten att kärnkraften långsiktigt skall användas, med fp- och m-sympatisörer som mest positiva och s- och kd-anhängare som något mer splittrade. Jämfört med 1980 har framförallt kd-sympatisörer förflyttat sig åsiktsmässigt från en klar majoritet som röstade på linje 3 till en viss övervikt idag som långsiktigt vill utnyttja kärnkraften. Bland s-, fp- och m-väljare var det endast minoriteter som stödde linje 3 1980. De allra flest röstade redan då på de mer kärnkraftspositiva linjerna 1 eller 2; som dock på pappret innebär ett stöd för en långsiktig avveckling av kärnkraften. I folkomröstningen 1980 kunde man ju inte rösta för att använda kärnkraften, bara rösta för att på sikt avveckla den!

Jämfört med opinionsläget 2003 har alla partiers sympatisörer blivit något mer negativa till kärnkraften, med två undantag – socialdemokraterna som inte förändrats alls och moderaterna som blivit något mer positiva. Övriga partiers anhängare har blivit något mer negativa eller mindre positiva. Mest har v- och mp-sympatisörer förskjutits åt det negativa hållet, men förändringen åt det kritiska hållet syns också tydligt hos centerpartiets sympatisörer.⁶ Den kärnkraftspositiva vinden bland c-sympatisörer som kunde iaktas 2003 har alltså inte fortsatt 2004. Snarare kan vi se en viss rekyl tillbaka till mer kärnkraftsnegativa åsikter.

De i och för sig inte särskilt dramatiska åsiktsförskjutningarna 2004 innebär att partipolariseringen ånyo ökar något i kärnkraftsfrågan. Förra året såg det ut som om polariseringen var klart på väg ned, men den utvecklingen har alltså inte fortsatt 2004. Polariseringen kan vi mäta med det statistiska sambandsmättet η , som kan variera mellan .00 (ingen partipolarisering) och 1.00 (maximal polarisering). När kärnkraften var som hetast i svensk politik åren kring 1980 höll sig η kring

.45-.50. I SOM-studierna sedan 1986 har eta hållit sig på lägre nivåer, mellan som högst .40 (1991) och som lägst .28 (2003). I mätningen 2004 uppnådde eta värdet .40. En tangering av det högst värdet vi har uppmätt i SOM. Partimotsättningen på massnivå i kärnkraftsfrågan – mätt som grad av partipolarisering – är alltså minst lika stor idag som den någonsin varit under den senaste tjuugoårsperioden; klart mindre än under kärnkraftsstriden kring 1980, men fortfarande aktningvärd.

Aktörsförtroende

Förtroende är alltid centralt när det gäller opinionsbildning. Vi påverkas inte bara av argument utan också av vem som framsäger dem. Budskap är viktiga men också budbärare. Och här kommer förtroende in. Vi tar större intryck av budbärare vi litar på.

I SOM-undersökningarna har vi sedan starten 1986 mätt människors förtroende för några av de viktigaste aktörerna i kärnkraftsfrågan. Resultaten i tabell 5 pekar på intressanta förändringar när det gäller vilka vi litar på i energi- och kärnkrafts-sammanhang.

Tabell 5 Förtroende för olika aktörer i energi- och kärnkraftsfrågan. Andel svarspersoner som anger ett mycket stort eller ganska stort förtroende (procent)

Fråga: ”Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?”

	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	
miljöorganisationer	57	65	63	64	61	64	69	68	65	71	67	59	59	65	59	55	61	61	60	
kärnkraftsindustrin	36	46	47	49	58	52	45	48	42	45	45	41	52	53	52	54	52	55	58	
regeringen	52	52	49	37	36	44	36	43	46	39	38	28	43	42	44	54	52	52	42	
forskare	81	89	88	85	87	83	80	83	81	81	85	81	82	85	87	85	85	82	85	
journalister	16	21	28	26	20	24	28	30	26	28	29	26	26	30	29	22	25	25	30	
statliga myndigheter	40	40	44	35	36	38	36	45	42	41	40	33	45	47	56	58	60	59	57	
kommunstyrelsen																				
där Du bor	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	26	35	36	33	37	39	41	34
elbolagen	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	29	27	--	26

Kommentar: Frågan innehöll också svarsalternativen ganska litet respektive mycket litet förtroende. Personer som ej besvarat förtroendefrågorna (mellan 4-10 procent genom åren) är inte medtagna i procentbasen. Ett – markerar att frågan ej ställts.

Miljöorganisationer och kärnkraftsindustrin har hittills varit motståndare i kärnkraftsdebatten och miljösidan har gynnats av ett större förtroendekapital än industrin. Förtroendesiffrorna för miljöorganisationer har alltid legat högre än motsvarande

siffror för kärnkraftsindustrin. Men det håller på att jämna till sig. Jämfört med för tio år sedan står förtroendet för miljöorganisationer still eller minskar något samtidigt som förtroendet ökar för kärnkraftsindustrin. I senaste mätningen 2004 uttrycker 60 procent förtroende för miljöorganisationer mot 58 procent för kärnkraftsindustrin. Motsvarande siffror 1994 var 65 procent för miljöorganisationer och 42 procent för kärnkraftsindustrin. Det är alltså inte bara kärnkraftsåsikterna som blivit mer positiva. Tilltron till kärnkraftsindustrin har också vuxit.

När det gäller övriga aktörer är det värt att notera bottensiffrorna för elbolagen, de mycket starka och stabila siffrorna för forskare och de relativt höga siffrorna för statliga myndigheter. Speciellt det sistnämnda resultatet är mycket positivt. Översynsmyndigheter som skall kontrollera att allt går rätt till bör ha ett högt förtroende. Om vi inte litar på alla parter skall vi åtminstone kunna lita på domaren.

Fördel kärnkraften

Kärnkraftsmotstånd och miljöorganisationer tappar opinionsstöd samtidigt som kärnkraftsförespråkare och kärnkraftsindustrin har vinden i ryggen. Så kan SOM-mätningarnas trender sammanfattas enkelt. Någon större fråga på väljardagordningen är dock inte energi- och kärnkraftsfrågor numera. Endast 1 procent av svarspersonerna i SOM-studien 2004 utpekade energi/kärnkraft som en viktig samhällsfråga. Så sent som 1990 var motsvarande andel 11 procent. Och går vi ännu längre tillbaka till valen 1976 och 1979 så toppade kärnkraften väljarnas list över viktiga frågor (Holmberg och Oscarsson 2004). Men så är det inte längre.

Frågan är vad som händer i valet 2006 i efterdyningarna av stängningen av Barsebäck II och i början på en svensk och internationell debatt om att inte avveckla kärnkraften utan istället satsa på att bygga ut den (Domenici 2004). Ett av utbyggnadsförespråkarnas huvudargument har att göra med växthuseffekten. Mer kärnkraft bidrar inte till den globala uppvärmningen. Bland väljare uppfattas växthuseffekten som ett av de största miljöhoten. Endast uttunnningen av ozonskiktet sågs som ett större hot i SOM-mätningen 2004. När vi mäter graden av oro för förändringar i jordens klimat får vi liknande resultat, det vill säga relativt höga andelar som uttrycker oro, högre än för ekonomisk kris till exempel, men lägre andelar än för terrorism.⁷

Problemet för utbyggnadsförespråkarna är dock att opinionen än så länge inte uppvisar ett samband mellan oro/rädsla för växthuseffekten och en positiv inställning till kärnkraft. Idag är åsiktsmönstret det rakt motsatta. Människor som ser växthuseffekten som en stor risk respektive är oroliga över klimatförändringar tenderar att vara minst positiva till kärnkraften, inte mest positiva.⁸ Miljö- och klimatargumenten har uppenbarligen inte fungerat särskilt väl hittills för utbyggnadsförespråkarna.

Men valet 2006 kan kanske innebära en ändring på det. De senaste tjugo årens kamp om kärnkraften har gällt en avveckling. Kommer de närmaste årens kamp istället att gälla en utbyggnad?

Noter

- ¹ I en Sifo-undersökning från januari 2003 svarade 62 procent nej på frågan ”Tycker Du att kärnkraftsverket Barsebäck 2 ska avvecklas eller tycker Du inte det?”. Andel som svarade ja var 24 procent medan 13 var tveksamma eller svarade vet ej (Sifo 2003). Uppdelat efter partisympati ser resultaten följande ut: v nej 37 procent/ja 50 procent; s 62/23; c 46/44; fp 76/18; m 86/9; kd 75/11 och mp 27/63. Utfallet visar på en klar opinionsövervikt för nej bland sympatisörer till s, fp, m och kd, en svag övervikt för nej bland c-sympatisörer, en svag övervikt för ja bland v-sympatisörer och en klar övervikt för ja bland mp-sympatisörer. Regeringen s har med andra ord inte med sig en majoritet av sina egna väljare på beslutet att stänga Barsebäck II. I själva verket är en klar majoritet av socialdemokraternas sympatisörer emot att avveckla Barsebäck II (62 procent). Å andra sidan är detta läge ingen nyhet. En majoritet av socialdemokraternas väljare var också emot att inleda kärnkraftsavvecklingen 1999 (Holmberg 2000:326).
- ² En historisk tillbakablick på kärnkraftsopinionens utveckling återfinns i skriften ”Kärnkraftsopinionen 25 år efter folkomröstningen”. Mätningarna är genomförda av Temo och finansierade av organisationen Kärnkraftssäkerhet och utbildning AB som står kärnkraftsindustrin nära. Se Modig (2005).
- ³ Korrelationen på individnivå mellan kärnkraftsåsikt och olika riskbedömningar är stark men har dock även den i många fall minskat under senare år, men med ett undantag – risken för att Östeuropa inte kan hantera kärnkraften säkert. Korrelationerna (r) ser ut som följer i några SOM-studier olika år. Risken för en reaktorolycka i Sverige: .62 1986, .57 1993, och .50 2004. Risken för att vi inte kan hantera kärnkraftens slutförvar säkert i Sverige: .61 1986, .55 1993 och .53 2004. Risken för atomvapenspridning: .45 1986, .43 1993 och .36 2004. Risken för att Östeuropa inte kan hantera kärnkraften säkert: .13 1995, .16 2002, och .20 2004. Det är med andra ord bedömningarna av de svenskrelaterade kärnkraftsriskerna som är starkast kopplade till åsikterna om kärnkraftens framtid i Sverige.
- ⁴ Andelen röster på linje 3 i folkomröstningen 1980 (den mest kärnkraftsnegativa linjen) fördelade sig enligt följande bland partiernas sympatisörer i mars 1980: vpk 90 procent, c 90, kds 77, fp 28, s 19 och m 17 (Holmberg och Asp 1984:381). I valet 1976 var ordningen mellan partisympatisörerna något annorlunda: c 72 procent, vpk 60, fp 40, m 38 och s 21 (inga säkra uppgifter om kds). Resultaten 1976 gäller andel konsistent emot kärnkraften på ett kärnkraftsåsiktsindex (Holmberg, Westerståhl och Branzén 1977:90). Det vill säga, i valet 1976 var s-väljare mest positiva/minst negativa till kärnkraft. Vid tiden för folkomröstningen 1980 fick vi det mönster vi har idag med m-väljare som mest positiva/minst negativa till att använda kärnkraften.

- ⁵ Korrelationen mellan subjektiv vänster-högerposition och kärnkraftsåsikt var -0.13 1986 och 1987 och -0.20 1988. I SOM-mätningarna 2002, 2003 och 2004 har motsvarande korrelation varit -0.29 , -0.27 respektive -0.28 (Holmberg 2004:189).
- ⁶ Opinionsövertikten för att kärnkraften bör avvecklas var som följer bland de olika partiernas sympatisörer 2003 och 2004; ju högre positivt värde desto mer negativ åsikt om kärnkraften: v +21, +35; s -8, -8; c +6, +14; fp -31, -28; m -48, -51; kd -13, -2; mp +41, +53.
- ⁷ SOMs mätningar av miljöhot och oro inför framtiden har finansierats av forskningsprojekt ledda av Lennart J. Lundqvist. Mätningarna av miljöhot omfattar ett 10-tal olika hot och tidsserierna går tillbaka till 1993. Orosmätningarna gäller grad av oro inför framtiden och startade redan 1986. De omfattar hittills ett 20-tal företeelser (t ex miljöförstöring, arbetslöshet, terrorism, ekonomisk kris, ökat antal flyktingar mm), som dock var och en inte mäts varje år. Resultaten från oros- och miljöhotsmätningarna dokumenteras i Holmberg och Nilsson 2005.
- ⁸ Miljöhoten mäts på en skala mellan 1 (lågt) och 10 (høgt). I studien 2004 återfanns den *lågsta* andelen kärnkraftanhångare bland personer som placerade växthushotet på 10, det vill säga bland dem som upplevde växthuseffekten som allra allvarligast. *Høgst* andel kärnkraftsanhångare fanns bland personer som placerade växthushotet på riskvärdet 4, det vill säga något under mitten på skalan. Orosfrågan hade fyra svarsalternativ mellan mycket oroande till inte alls oroande och gällde vad man själv upplevde som oroande inför framtiden. *Lågst* andel kärnkraftsanhångare återfanns bland personer som tyckte klimatförändringarna var mycket oroande (40 procent, 625 personer). *Høgst* andel kärnkraftsanhångare hittar vi bland den lilla grupp människor som inte alls tycker att klimatförändringarna är oroande (65 procent, 40 personer).

Referenser

- Bennulf, Martin (1994) *Miljöopinionen i Sverige*. Lund: Dialogos.
- Domenici, Pete (2004) *A Brighter Tomorrow. Fulfilling the Promise of Nuclear Energy*. New York: Rowman & Littlefield.
- Modig, Arne (2005) *Kärnkraftsopinionen 25 år efter folkomröstningen*. Stockholm: Temo.
- Holmberg, Sören, Westerståhl, Jörgen och Branzén, Karl (1977) *Väljarna och kärnkraften*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören och Asp, Kent (1984) *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Publica.

- Holmberg, Sören (1988) *Svenska folkets åsikter om kärnkraft och slutförvaring efter Tjernobyl*. Stockholm: Statens kärnbränslenämnd.
- Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2004) *Väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmberg, Sören och Nilsson, Åsa (2005) *Miljöhot resp. Svensk oro* Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören (2000) Kärnkraften – en stridsfråga även under 2000-talet? I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart *Det nya samhället*. Göteborg: SOM-institutet.
- Avveckla Barsebäck 2*. Stockholm. Sifo 2003.